

הממזר והוריו

ראשי פרקים

פתח דבר

א. מיהו ממזר?

ב. האם מותר להפיל עובר ממזר?

ג. חובת הממזר בכבוד הוריו

ד. מזונותיו של הממזר – הדין העברי

ה. נימוקיו של הרב עוזיאל לחיוב אב במזונות בנו הממזר

ו. מזונות ילד ממזר בפסיקת בית המשפט האזרחי

פתח דבר

עיתים יש במעשה הורה לפגוע בילדו כבר מעת הורתו. טול דוגמה את האם היהודיה אשר על אף נישואיה מצאה מקום לחיות בחטא עם אחר ואף להרות ממנו וממילא נמצא הילד ממזר. מעשה האם הטיל את ילדה למסכת חיים אשר יש להניח כי לא תהא סוגה בשושנים – שכן לא זו בלבד שידבק בו ובצאצאיו רבב הממזרות, עניין בעל השלכה חברתית, אלא שיש בכתם זה אף למנוע ממנו ומצאצאיו להינשא עם בן זוג אשר לא הוטל כתם בייחוסיו. ראוי לבחון, איפוא, מה עמדת ההלכה באשר למערכת היחסים שבין הממזר להוריו, האם חלות במערכת משפחתית זו אותן חובות וזכויות הלכתיות העומדות בתוך המשפחה היהודית הנורמטיבית – האם מותר להפיל ולד ממזר? האם חייב הממזר בכבוד הוריו אשר הטילוהו לחיים מטלטלים? והאם חייב האב במזונותיו של בנו הממזר ככל אב יהודי החייב במזונות ילדיו? – שאלות אלו, אשר יש בעצם העלאתן לגרום לחוסר נוחות רבה, נידונו ארוכות ע"י פוסקי ההלכה ואנו נביא להלן עיקרם של דברים.

א. מיהו ממזר?

על פי ההלכה היהודית הממזר הוא זה שנולד מגילוי עריות חמור ובכלל זה מי שנולד לאשת איש כתוצאה מניאוף (קיום יחסי מין עם יהודי אחר שאינו בעלה), מי שנולד מיחסי מין בין אח לאחותו, וכן זה הנולד משאר איסורי הפְּרָת

יחסי הורים וצאצאים

מכון 'צומת', אלון שבות תשע"ד

המוזכרים בפרשת "אחרי מות" שבחומש ויקרא. הממזרות "עוברת בירושה", כלומר – ילד שנולד לאב ממזר או לאם ממזרת, נחשב גם הוא לממזר וכן הלאה עד לקץ הדורות.

מתוך שכך ביקשה ההלכה היהודית להרחיק ענינו של ממזר ככל הניתן, ופָּלַל נקבע בדבר – "רוב בעילות אחר הבעל"¹. וכל כך הרחיקו חכמים דבריהם עד שנקבע כי גם אם לא הִתְרָאוּ בני הזוג משך 12 חודש עדיין מוחזק הוולד ככשר, זולת לנסיבות מיוחדות השוללות כשרותו, דוגמת היותה של האישה "פרוצה ביותר"².

ב. האם מותר להפיל עובר ממזר?

החפץ לחוש ולדעת עד כמה נחשב היה גורלו של הממזר כרע ומר בעיני חכמים ועד כמה ראו את סבלו כקשה מנשוא, די לו שיעיין בהלכה המובאת בשו"ע³ לפיה, בניגוד לכלל בן זכר אשר בעת היולדו נוהגים לבקש עליו רחמים ולהתפלל תפילה לקיומו ולהארכת ימיו, אין מתפללים תפילה זו על הממזר!

ויותר מכך, הרב מנשה קליין ז"ל, מחשובי הפוסקים בדור האחרון, דן בשאלה, המזעזעת כשלעצמה, האם מותר להתפלל על ממזר שלא יאריך ימים!⁴

1. חולין יא,ב; ירושלמי, קידושין ד,ח, נזיר מט,א; שו"ע אבה"ע ד,כט; וכן ראה המקורות השונים וניתוחם בפסקי הדין הרבניים שפורסמו בפד"ר ב' 119 ובפד"ר ג', 98.

2. אוצה"פ סי' ד,מט"ג, וכן דברי הבה"ג שהובא בראש פרק יש נוחלין. עוד בעניין זה ראה – שו"ת יביע אומר חלק ג – אבן העזר סימן ג; הרב חיים שלמה שאנן, בדין הכרת אבהות, שורת הדין, כרך א', עמ' מ"ז; הרב מנחם חשאי, הכרת אבהות, שורת הדין כרך ג' עמ' נ"ב; יאיר שיבר, אבהות, ממזרות, בדיקת סיווג רקמות – כלום הגיעה העת לשינוי, משפחוק, כרך ד', עמ' 253; ועוד ראה במאמרי קביעת אבהות – מה בין הדין האזרחי לדין העברי אשר נכתב שנים רבות קודם לתיקון 3 לחוק מידע גנטי בקישור: http://www.biu.ac.il/law/unger/working_papers/6-04.doc

3. חלק יורה דעה (סי' רס"ה סע' ד')

4. שו"ת משנה הלכות חלק ה סימן קפא, וכן חלק טז סימן פח. כאן המקום להבהיר כי מסקנתו של הרב קליין הינה שתפילה שכזו אסורה, ואולם דומה כי עצם העלאת השאלה והדיון בה יש בהם ללמד על הצער והייסורים שסברו הפוסקים כי הם מהווים את מנת חלקו של הממזר.

לא לחינם הטעימו, איפוא, חז"ל את דברי החכם קהלת "מעוות לא יוכל לתקון וחסרון לא יוכל להמנות" (קהלת א, טו) על עניינה של הממזרות (ראה משנה חגיגה א', ז').

אך לא רק בתפילה הנוגעת לגורלו של הממזר עסקו הפוסקים, הם הרחיקו לכת ודנו אף בעשיית מעשה בידיים ממש, כך מצאנו דיון סוער בשאלה האם מותר לאם הנושאת בן ממזר ברחמה להפילו. הרב יאיר בכרך, בעל שו"ת חוות יאיר (אשכנז, המאה ה-17), סבר כי אסור לאם להפיל את ולדה, וזו לשון תשובתו, בה הוא מקדים תיאור נוגע ללב באשר לאישה אשר מצטערת על חטאה ותוהה באשר לגורל העובר שהיא נושאת ברחמה⁵:

ועל דבר שאלתך: אשת איש שהרה לזנונים ואחר המעשה נתחרטה ונתנה קולה בבכי גם יום גם לילה אל תתני פוגת בת עינה רק הורידה כנחל דמעה והטיחה ראשה בכותל, עד כי זוב דמה מראשה והגידה לבעלה וגם בקשה מחכם שיסדרו לה תשובה וככל אשר יושת עליה תעשה. רק כאשר חששה שנתעברה ממנו באשר מאז שנעשה המעשה פסק וסתה אשר היה לה תמידין כסדרן בהיותה תחת בעלה כמה שנים הלכה אל חכם ושאלה לו אם רשאית לגמוע דבר מאבקת רוכל לשלשל זרע המקולל אשר בקרבה ובקשת דעתי בזה [=האשה מנסה לברר האם מותר לה לקחת סם הגורם להפלת הוולד. צ.ו.]. הקשית לשאול שאלה כזו אשה כי תשטה תחת אישה ותעיז פניה לשאלת חכם כזה ואחשבה כי תכונת השאלה באשת איש דבר בדוי הוא לא היה ולא נברא כאשר באמת בתשובתי על השאלה אין חילוק בין היות המעוברת אשתו הנשואה וכשירה שבנשים או ממזר מאשת איש, שהרי לא נפלאות היא ממך דדין ממזר לכל דבר כדין ישראל כשר וראוי להיות דיין הגדול בח"ל רק שאסור לבוא בקהל ולישב בסנהדרין, וכבר שנינו דלענין לפדותו ממזר ת"ח קודם לכה"ג ע"ה רק שמהרי"ל כתב שאין מבקשים עליו רחמים לומר "קיים את הילד הזה" בעת שמלין אותו דוודאי לא ניחא לן ובכה"ג כתבו התוס' בשם ר"ת גיטין

5. שו"ת חוות יאיר סימן לא.

מא, דאין זו תקנה להרבות ממזרים בישראל ואין מזה ראייה להתיר הקלקול בפועל⁶.

הרב יאיר בכרך נוזף בשואל על עצם שאלתו ואבחנתו בין ולד ממזר לוולד כשר, שכן על אף שהממזר מנוע מלהינשא לישראלית כשרה, הרי הוא כישראל לכל דבר ועניין ואין כל פגם או גריעותא וכפי שאמרו חז"ל שממזר תלמיד חכם קודם לכהן גדול עם הארץ⁷, מתוך שכך פשוט וברור שאין לפגוע בעובר הממזר⁸.

ואכן על פי ההלכה היהודית מבחינת ייחוסו נחשב הממזר לישראל לכל דבר⁹. כשם שהבהירו בעלי התוספות¹⁰ – "ממזר לכל מילי בנו הוא". מתוך שכך נקבע אף שהממזר יורש את אביו. כך פוסק, כדוגמה, הרמב"ם¹¹:

כל הקרובין בעבירה יורשין ככשרים. כיצד? כגון שהיה לו בן ממזר או אח ממזר הרי אלו כשאר בנים וכשאר אחים לנחלה¹².

מנגד מצאנו כאלה הסוברים שמותר לאשת איש הרה המתחרטת על מעשיה להפיל את וולדה הממזר. כך סובר, כדוגמה, הרב יעקב עמדין בספרו שו"ת יעב"ץ

6. בדעת הרב בכרך החזיקו פוסקים רבים וראה כדוגמה ישועות מלכו על הרמב"ם, שבת פ"ב; שו"ת גידולי ציון ח"א סי' לב; הגר"א הרצוג, קול תורה, שנה י, תשט"ז חוב' ז"ח; הרב אונטרמן, נועם ו, עמ' א; שו"ת אגרות משה חו"מ ח"ב סי' סט; שו"ת משנה הלכות ח"י סי' שג. וכן משמע דעתו של הגר"ש אלישיב, הובאו דבריו בחוב' שרידים, גליון כ, מרחשוון תשס"ב, עמ' טז"ז. וראה עוד בשו"ת שבט הלוי ח"ה סי' קצה; וראה בס' חסידים, הוצאת מק"נ, סי' תשיח, שאסר הפלה זו, ואפילו סיוע להפלה זו אסור. עוד ראוי לציין כי בשבועת אסף הרופא נקבע במפורש: "ואל תשקו אשה הרה לזנונים להפיל!"

7. שו"ע אבע"ז סימן ע"א סעיף ד'.

8. הנימוק הלכתי של בעל חוות יאיר אשר באופן עקרוני אינו רואה בביצוע הפלה משום איסור שפיכת דמים הוא "מפני גדר פרצת הפריצות והזונים אחריהם", ובגלל שיש בזה איסור הוצאת שז"ל, והוסיף שהמסייע לאשה זו "מסייע לדבר עבירה".

9. משנה יבמות ב, ה – "ובנו לכל דבר".

10. יבמות כב, ב ד"ה "בן אין לו".

11. הלכות נחלות א, ז

12. ובדומה נפסק בשו"ע, חו"מ, רע"ו, ר' "בן ממזר הרי זה יורש ככשר".

הסובר – בניגוד לרב בכרך – כי שאלת השואל במקומה וכי הדעת נותנת כי יש להתיר את הפלת הולד הממזר וזו לשונו¹³:

אמנם נדון השואל באשת איש שזנתה שאלה הגונה היא. וקרב בעיני להתירה אם הייתי כדאי. כי נ"ל שיש מקום להקל כיון שניאפה זאת ודם בידיה. מעתה בת קטלא היא מדין תורה. אף שאין דמה מסור בידינו להורגה. מכל מקום חייבת מיתה בדין שמים. מאחר שעשתה במזיד ביודעת שחטאה בזדון. ואע"ג דד"מ [=דד' מיתות] בטלו דין ד"מ [=ד' מיתות] לא בטלו... ואפי' בזמן הזה שאין דנין דיני נפשות. כיון דמדינא בת קטלא היא. אע"ג דממזר כשיצא לאויר העולם. דינו ככשר שחייבין על הריגתו. מיהת השתא דירך אמו הוא. ואילו היה דינה מסור בידינו. היינו ממיתים אותה ואת פרי בטנה. דדמי ממש להאי דערכין דאין ממתנין לה. ועדיף מינה, דהתם אפי' בוולד כשר מיירי. והכא הוולד נוצר באיסור, שעליו נגמר דינה למיתה. פשיטא דאין חוששין לו, ונהרג על ידי אמו. על כן היה נ"ל פשוט שאין איסור גם כן בהשחתתו. אע"פ שאימא קיימת.

הרב עמדין, אומר את דבריו בחריפות האופינית לו, לדבריו מתוך כך שאשת איש חייבת בשל חטאה מיתה מצד הדין, אזי למרות שאין אנו יכולים להמית היום – בהעדר סנהדרין – אין מניעה להפיל את העובר, שכן העובר הינו חלק מ"ירך אימו", וזו חייבת מיתה מעיקר הדין¹⁴!

13. שו"ת שאילת יעבץ חלק א סימן מג.

14. ראוי לציין כי מחלוקתם של בעל חוות יאיר והיעב"ץ רחבה יותר ונוגעת לעצם השאלה האם ועד מתי ניתן להפיל עובר. בנדון איני מוצא מקום להעמיק בסוגיה רחבה זו, אך נאמר בקיצור מילין כי יש להבחין בין הפוסקים הסוברים כי איסור ההפלה נובע מאיסור רציחה לבין הפוסקים הסוברים שהוא נובע מאיסור חובל ומשחית, או הפוסקים הסוברים כי האיסור הוא מדרבנן. עד 40 יום, רוב הפוסקים מתירים הפלה כדי למנוע מחלה קשה מן האם או מן העובר. מ' 40 יום ועד 3 חודשים: עדיין אין ההיריון ניכר, ולכן הריגת העובר אינה נחשבת לרצח מן התורה, והאיסור אינו אלא מדרבנן. לכן גם המחמירים, נוטים להקל בשלב זה לצורך רפואי גדול. מתחילת החודש הרביעי עד סוף החודש השביעי: העובר ניכר, אך אינו מסוגל עדיין לחיות ללא סיוע האם. לדעת המחמירים, אסור לפגוע בעובר חולה. לדעת המקילים, מותר כדי למנוע פגיעה חמורה באם או בעובר.

וכך מצינו אף את בדעת המהרי"ט¹⁵ שסבר כי אם יש בהותרת העובר משום בזיון גדול לאם ולמשפחה מותר להפיל הוולד.

הרב יוסף חיים בן אליהו, הבן איש חי (בגדד, המאה ה-19), נשאל אף הוא בעניין זה ואחר שהביא הן את עמדת הרב בכרך והן את עמדתו של היעב"ץ, הבהיר כי אין הוא מעוניין להשיב ולהורות הלכה כללית בנדון וכי על כל שואל לפנות לרבו ששיבו על פי הנסיבות, זוהי לשון השאלה והתשובה של הרב יוסף חיים:¹⁶

שאלה: אשת איש שזינתה ונתעברה בזנות, אם מותרת לשתות דבר שתפיל העובר אחר שכבר הוכר ונגמר בבטנה שיש לו חמשה חדשים בבטנה, ואם מותר לאחרים לסייעה בדבר זה להוליכה אצל הרופא שיתן לה הסמים, ויביאו לה הסמים ממנו, או לאו. יורנו מוריננו, ושכרו כפול מן השמים.

תשובה: בדבר הזה איני רוצה להשיב בדרך הוראה לא לאיסור ולא להיתר, ורק אעתיק לכם מה שמצאתי בתשובות האחרונים שדברו בזה... ונראה דיש פתחון פה לבעל דין לומר היכא דאיכא פגם משפחה ובזיון וחילול השם, אם ישאר העובר ולא תפיל אותו חשיב זה צורך גדול. וכבר אמרתי שאין אני מוסיף משלי בדבר הזה, ואיני מגלה דעתי, ורק הצעתי לפני השואל הדברים הנז"ל, ויראה דבריי אלו לאיזה חכם, והוא יורה לו מה לעשות. והשי"ת ברחמיו יאיר עינינו באור תורתו אכי"ר.

עיון בתשובתו של הרב יוסף חיים מלמד, לכאורה, כי עמדתו נוטה לדעת המהרי"ט והיעב"ץ, לפיה יש להתיר הפלתו של העובר הממזר, אלא שבתשובה אחרת¹⁷ מבהיר הבן איש חי כי יש לחלק בין עובר שטרם מלאו לו ארבעים יום שאז ניתן להפילו בנטילת כדורים וכדו', אבל אסור להפילו בידיים, וכך גם אם מדובר בעובר בגיל מתקדם יותר – אסור¹⁸.

15. שו"ת מהרי"ט ח"א סי' צט.

16. שו"ת רב פעלים חלק א – אבן העזר סימן ד.

17. שם, ח"ד יו"ד סי' יד.

18. וראה הדברים שכתב בעניין זה הרב ישראל לאו בשו"ת יחל ישראל סימן סה.

והנה נראה כי חלוקים בדבר אף פוסקי המאה ה-20, כך מצינו את הרב משה פינשטיין מבקר קשות את עמדתו של היעב"ץ, המתיר להפיל ולד ממזר, ומכנה את דבריו – **"דברים בטלים"**¹⁹:

והנה בשאלת יעב"ץ ח"א סימן מ"ג ראיתי דברים שלא נתנו להאמר שבעובר ממזר מתיר להפילו מטעם שהאשה בזמן שהיו סנהדרין בלשכת הגזית היו מחייבין אותה מיתה ולא היו ממתניין עד שילד מקרא ד"גם שניהם" נחשב הולד כבר קטלא ומותר וגם מצוה להפילו, ואף שבזה"ז ליכא סנהדרין ואף דינה לא גמרו ולא יגמרו למיתה וגם לא התרו בה – דין ד' מיתות לא בטלו. ועוד האריך בזה דלא כהחוות יאיר שכתב בפשיטות שליכא שום חלוק, וממש דברים בטלים הם אף שכתב זה אדם גדול כהריעב"ץ, כי כל חייבי מיתות, אפילו עובד ע"ז ומחלל שבת ובא על העריות בעדים ובהתראה גמורה וגם כבר בא דינו לפני הסנהדרין ונוטה להם הדין שחייב מיתה, מ"מ כל זמן שלא אמרו הפס"ד שחייב מיתה ובפניו דוקא והרגו – אחר נהרג עליו כהורג אדם שלא חטא מעולם, דגמר דינו ממש באמירתם אחר שהחליטו ברוב סנהדרין הוא המחייב המיתה, וקודם לכן אף שכבר נודע שדעת הסנהדרין נוטה לחייבו מיתה הוא עדיין כפטור לגמרי לכל דיני התורה.

ואם כן, הרב פינשטיין מצטרף באופן ברור לדעת אלו הסוברים כי אין להתיר הפלה של עובר ממזר.

מאידך, מצאנו את הרב אליעזר וולדנברג בשו"ת ציץ אליעזר נוטה לקבל את עמדתו של היעב"ץ²⁰:

ברם מתקבל על הדעת לומר דעיקר נימוק ההיתר מה שיש להתיר באשת איש שזינתה הוא מפני דנקרא זה לצורך אמו בכדי להצילה על ידי כך מבושת ובזיון שתנחל ויהא מנת חלקה בהולדו לכל ימי חייה, והוי זה

19. שו"ת אגרות משה חושן משפט חלק ב סימן סט.

20. שו"ת ציץ אליעזר חלק ט סימן נא – קונ' רפואה במשפחה פרק ג.

בדומה מצאנו את עמדתו של הרב עוזיאל בשו"ת משפטי עוזיאל ח"ג חחו"מ סי' מז, אבל רק להוריו ולא לאדם אחר, בין יהודי ובין אינו יהודי, וראה השגתו של הגרש"ז אוירבך, הובא בנשמת אברהם, חו"מ תכה, א.

בדומה למה שלאחר מיכן כותב היעב"ץ לצדד אפילו הפלת ולד כשר לצורך גדול אפילו אינו משום פיקוח נפש אמו אלא להציל לה מרעתה שגורם לה כאב גדול, דאין לך צורך גדול וכאב גופני ורוחני גדול לאם השבה בתשובה יותר מזה שחטאת ולדה הממזר יעמוד חי נגדה תמיד, ופשוט ומובן דאם נתיר מטעם זה, אזי יש להתיר גם כשהאשת־איש נאנסה דהולד הרי הוא ממזר גם כשנוצר ע"י שנאנסה.

ובאמת ראיתי בשו"ת רב פעלים שם שדבר שאלתו היתה ג"כ ע"ד א"א שזינתה ונתעברה בזנות אם מותרת לשתות דבר שתפיל העובר אחר שכבר הוכר ונגמר בבטנה ה' חדשים, ואחרי שבדברי תשובתו ציטט בקצרה מ"ש בזה המהרי"ט החו"י והיעב"ץ. מבליע בסיכומו פתחון פה להיתר שיש לומר בזה במעין מה שכתבנו, וכותב: ונראה דיש פתחון פה לבעל דין ולומר היכא דאיכא פגם משפחה ובזיון וחילול השם אם ישאר העובר ולא תפיל אותו חשיב זה צורך גדול עיי"ש. וא"כ דון מינה בצד השוה ובק"ו שהדבר נחשב לצורך גדול כשנמצא בכאמור באם גופיה, והיא בעצמה היא שחשה בנפשה ככל הנ"ל, דהרי מה שמצינו שהתירו בעובר הרי הוא כשזה לצורך האם ולא לצורך אחרים.

... על כן נראה דאם יש חשש מבוסס שהילד שיוולד יצא בעל מום ובעל יסורים יש לצדד להתיר לבצע הפלה קודם מלאת ארבעים יום מהריונה, וגם לרבות כשלא נמלאו עכ"פ שלשה חדשים והעובר עדנה לא בתנועה²¹.

21. על תשובה זו כותב הרב פינשטיין תגובה חריפה ביותר (שם, שם) – "כתבתי כל זה לעניין הפרצה הגדולה בעולם שהמלכיות דהרבה מדינות התירו להרוג עוברים ובתוכם גם ראשי המדינה במדינת ישראל וכבר נהרגו עוברים לאין מספר שבזה"ז הא עוד יש צורך לעשות סיג לתורה, וכ"ש שלא לעשות קולות באיסור רציחה החמור ביותר, שלכן נשתוממתי בראותי תשובה מחכם אחד בא"י הנכתב למנהל ביה"ח שערי צדק ונדפס בחוברת אסיא י"ג המתיר הולדות שע"י בחינות הרופאים כשהוא עובר יותר מג' חדשים שהעובר הוא במחלת טיי" סקס להפילו, ומצד זה הקדים שעצם הריגת העוברים הוא להרבה פוסקים רק מדרבנן ואף אם הוא מדאורייתא הוא רק משום גדר בנינו של עולם אבל מחמת איבוד נפשות אין נדנד כלל... וברור ופשוט כדכתבתי הלכה הברורה ע"פ רבותינו הראשונים המפרשים והפוסקים ממש שאסור בדין רציחה ממש כל עובר בין כשר בין ממזר בין סתם עוברים ובין הידועים לחולי טייזקס שכולן אסורין מדינא ממש, ואין לטעות ולסמוך על תשובת חכם זה ושרי ליה מריה בזה. הכו"ח לכבוד התורה ודין האמת".

נמצנו למדים, קיימת מחלוקת סוערת וקשה בין הפוסקים בשאלה האם מצדיק גורלו של הממזר והרבב שידבק במשפחתו את הפלתו.

ג. חובת הממזר בכבוד הוריו

באחד מאתרי השו"ת הרבים אותם ניתן למצוא ברחבי הרשת נשאל הרב דב ליאור האם חייב הממזר בכבוד הוריו.²² תשובתו של הרב ליאור נשמעת מהוססת ובלשונה:

אני חושב שכן. אמנם יש את שיטת הרמב"ם שאם האב הוא עבריין ולא חזר בתשובה, אינו חייב. אבל לפי הטור גם אם אביו עבריין חייב בכבודו. ואכן נראה כי גם בסוגיה זו קיימות בקרב הפוסקים שתי דעות נוגדות. מחד מצינו את דברי השולחן ערוך החד-משמעיים²³:

ממזר חייב בכבוד אביו ובמוראו. אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות, מכבדו ומתירא ממנו.

רוצה לומר חובת כיבוד ומורא אב הינה בלתי מותנית. גם אם גמל האב רעה לבנו וגם אם הורתו של הקטין בחטאם של הוריו עדיין עומדת לה חובת הכיבוד והמורא של הבן כלפיהם. בהערת אגב נאמר כי יש לתת את הדעת לכך שההלכה הנוגעת לחובת ממזר בכבוד אביו באה בצד ההלכה של חיוב בן בכבוד אביו הרשע ואולם הדמיון בין הלכות אלו אינו מושלם – בה בשעה שבמערכת היחסים שבין אב לבנו הממזר פגעו מעשיו של האב ישירות בבנו והסבו לו נזק, הרי שאב רשע אין הכרח כי הזיק לבנו ולמעשה נראה כי 'רשעותו' נובעת מהיותו בעל עבירה, היינו מהיותו חוטא כלפי המקום ולא דווקא כלפי הבריות.

מכל מקום, השו"ע בפסיקתו מאמץ את עמדת הרמב"ם הסבור אף הוא כי גם הממזר מחויב בכבוד הורים, ובכלל חיוב כבוד הורים הוא גם כאשר האבא הוא "רשע בעל עבירות" ובלשונו²⁴:

22. <http://www.rabanim.info>; <http://www.yeshiva.org.il/ask>.

23. שולחן ערוך יורה דעה הלכות כבוד אב ואם סימן רמ סעיף יח.

24. רמב"ם הלכות ממרים פרק ו הלכה יא.

הממזר חייב בכבוד אביו ומוראו אע"פ שהוא פטור על מכתו וקללתו עד שיעשה תשובה, אפילו היה אביו רשע ובעל עבירות מכבדו ומתיירא ממנו.

למעשה הרמב"ם בפסיקתו מחלק בין הורה "רשע" ל"רשע גמור" שכן בהלכות ממרים²⁵ כותב הרמב"ם:

היו אביו ואמו רשעים גמורים וכו' אסור לו להכותם וכו'.

ומכאן דייקו רבים כי דוקא להכותם אסור, אבל בכבודם ומוראם אינו חייב.²⁶

גם בעל "שדי חמד", הרב חזקיה מדיני (חברון, המאה 20) סבור כי אין אבחנה בין חובתו של ילד כשר לבן ממזר בכבוד הוריו, ראה לדבר שחכמים לא תיקנו ברכה על מצוות כיבוד הורים שכן לו כך, היה גם הממזר נדרש לברך על כיבוד הוריו, והרי אין לברך על מצוה הבאה בעבירה, ומשום לא פלוג רבנן [לא חילקו חכמים] בין כשר לממזר, לא תקנו ברכה כלל.²⁷

ואולם מנגד מצאנו את עמדת הרמ"א²⁸ הסבור כי אין על הממזר חובה לכבד את אביו תוך שהוא נסמך על דברי הטור²⁹, המרדכי ובעל הגהות מימוניות:³⁰

וי"א דאינו מחויב לכבד אביו רשע, אלא אם כן עשה תשובה.

25. הלכות ממרים פרק ו, הלכה י"ב.

26. נוסף ונציין כי הסברים שונים ניתנו להבדל שבין "רשע" ל"רשע גמור". יש הסבורים כי רשע הוא זה הנכשל מעת לעת בעבירות אותן הוא עושה ל"תיאבון" היינו מתוך תאוותו וחולשתו הרוחנית, ואילו ה"רשע הגמור" הוא זה חוטא להכעיס. אחרים סבורים כי רשע הוא זה אשר חוטא ואינו נותן דעתו לחובות שבין אדם למקום מאידך ה"רשע הגמור" הוא זה אשר יש אכזריות רבה בליבו ועיקר חטאיו הינם חברתיים ובקרב הסביבה בה הוא חיראה דברי הרב גינזבורג בקישור: <http://www.malchut.org> וכן ראה בספר פניני הלכה מאת הרב אליעזר מלמד שליט"א ולהרחבה עיינו בספר באתר ישיבה: www.yeshiva.org.il/midrash/

27. עשרות טעמים אחרים לכך שאין מברכים על מצוות כיבוד הורים ראה: www.rabanim.info

28. שם.

29. הש"ך מבהיר כי לדעת הטור על אף שאין חובה על הממזר לכבד את אביו, מכל מקום נאסר עליו לצערו.

30. הגהות מיימוניות, ממרים ו, יא.

לדעת הרמ"א כל מה שציוותה התורה לכבד הורים, הוא דווקא באב רגיל שנוהג כשורה, אבל את הרשעים לא ציוותה התורה לכבד, ומתוך שעצם הולדת הממזר נעשתה בחטא חמור אין הממזר מחויב בכבוד הוריו.³¹

ד. מזונותיו של הממזר – הדין העברי

יש מראשוני הפוסקים הסוברים כי על אף שהאב היהודי חייב לשאת במזונות ילדיו, הרי שהוא פטור ממזונות בנו הממזר. כך מצאנו את הרב ישראל איסרליין (פולין, המאה ה-15) בעל ספר שו"ת תרומת הדשן, אשר דן בתביעתה של אשת איש למזונות ילדה מאדם אחר שאינה בעלה. אותו אדם הכחיש את טענות האם באשר לאבהותו על הקטין.³²

בעל תרומת הדשן דחה את תביעת האישה והבהיר כי חיוב האב לשאת במזונות ילדיו הינו מכוח תקנת חכמים ואולם אלו לא הרחיבו תקנתם אף על הילד הממזר, ובלשונו:

ותו דמאן לימא לן דתקנו חכמים לזון בנוי כשהן קטני קטנים וממזרים?
...דלא תקנו חכמים לזון הממזרים.

בדרכו של בעל תרומת הדשן הלך גם הרב גור אריה הלוי, מרבני מנטובה במאה ה-17³³ וכן פסק הרב יצחק למפרונטי, מרבני איטליה במפנה המאות ה-17 וה-18, בספרו פחד יצחק (ערך "הבא על הפנויה"), המבהיר כי כאשר האב הנטען מכחיש את אבהותו הוא פטור מלזון את הממזר (מה שאין כן כאשר הוא מודה באבהותו).

31. וכך כותב הרב אליעזר מלמד בספרו – "ויש להדגיש שאב רשע הוא דווקא אב שדבוק ברע ומרבה לחטוא, פוגע ביודעין באנשים אחרים או עושה עבירות להכעיס. אבל אדם רגיל, שלעיתים נכשל בעבירה, ברור שבנו מצווה לכבדו ולירא מפניו. ...לעיתים בעלי תשובה טועים וחושבים שאינם צריכים לכבד את הוריהם, מאחר שהם חילונים. אבל להלכה בזמננו כל אדם שנוהג במנהגי דרך ארץ ומוסר, למרות שאינו שומר מצוות, אינו נחשב רשע, וודאי שהבן חייב לכבדו ולירא מפניו. והטעם לכך, שבזמן הזה רוב האנשים שאינם שומרי מצוות, אינם עושים זאת מתוך רצון רע להכעיס, אלא מפני המצב הכללי של הדור. ולכן ברור שבעל תשובה חייב לכבד את הוריו למרות שאינם שומרי מצוות".

32. תרומת הדשן פסקים וכתבים סימן לז

33. הגהות גא"ל סי' ע"א, ס"ק ג

זאת ועוד, קיימת קבוצה נכבדה של פוסקים הסוברים כגישתו של הר"ן הרואה את חיוב מזונות הקטינים כחלק בלתי נפרד מחיוב הבעל במזונות אשתו, מתוך שכך כאשר עסקינן בילדים אשר אינן מאשתו, כגון ילדיו מן הפנויה או מאשת איש הוא פטור מלשאת במזונותיהם³⁴.

יחד עם זאת יש לציין כי השולחן ערוך לא הביא את דברי בעל תרומת הדשן להלכה ואפשר שמתוך שכך סברו אחרוני הפוסקים כי אין מקום להפלות את הממזר לרעה לעניין חיוב אביו במזונותיו שהרי לו כך יהיה "ימצא חוטא נשכר".

כך מצאנו את עמדת הרב שמשון מורפורגו, מחכמי איטליה במאה ה-18 בספר תשובותיו³⁵ לעניין אישה נשואה אשר זינתה עם שני אנשים, בקובעו כי לו ניתן יהיה לקבוע מיהו האב של הקטין אזי הוא יהיה חייב במזונותיו.

ובדומה לכך הרב חיים פלאג'י, מחכמי טורקיה במאה ה-19³⁶, קבע בענינה של אישה אשר בעלה הלך למדינת הים והיא זינתה ונתעברה מאחר, כי האב חב במזונות בנו הממזר.

ובראשית המאה העשרים מצאנו את הרב חיים חזקיה מדיני, בספרו "שדי חמד"³⁷, הקובע בעניין אישה נשואה אשר ילדה מפלוני שאינו בעלה כי אותו פלוני חייב לזון את ילדו.

גם בתי הדין הרבניים התלבטו בסוגיית חיוב אב במזונות בנו הממזר. כך בפסק דין שניתן במוותב הרבנים גולדשמיט, קרליץ ובבליקי, מצא בית הדין כי ראוי לעשות "פלגין דיבורא" בדברי האב הנטען, המודה כי הוא אבי הקטין על אף שאינו נשוי לאימו. מחד אנו מקבלים את הודאתו כי הוא אביו של הקטין לעניין חיוב במזונותיו ומאידך אין אנו מקבלים הודאתו לצורך מימזורו של הקטין.

אשר לעצם הדין הנוגע לחיוב האב במזונות בנו הממזר אומר בית הדין את הדברים הבאים, כאשר בתחילה הוא מציג את עצם הבעיה:³⁸

34. לשיטת הר"ן בהרחבה ראה, כדוגמה, ספרו של הרב הלל חבשוש, מזונות ילדים חיובי הורים – דין עברי, פרק שלישי.

35. שו"ת שמש צדקה, סי' לח.

36. חיים ושלוש חלק ב, סי' יד.

37. שדי חמד, כרך ו, מערכת אישות, פרק ג, לג.

אחרי שהגענו למסקנא, כי אין מניעה לקבל את הודאת בעל הדין ולחייבו על פיה במזונות הילדה, אנו באים לבעיא בעצם ההודאה, אם היא מחייבת במזונות, **שאלה יסודית, והיא, אם בממזר יש בכלל חיוב על האב במזונותיו.** כי אף שאין אנו קובעים שהילדה היא ממזרת, אבל חיוב המזונות שאנו באים לחייב הוא לא לפי קביעותנו, אלא רק על פי ההודאה, ולפי ההודאה הילדה היא ממזרת. והרי לא אמר התובע – נתבע בפירוש אני חייב או מתחייב במזונות הילדה, אלא אמר זאת בתי, והפירוש הוא שישנן עלי כל החיובים שחייב אב לבתו, ומזונות בכללן. וזאת בתי בדבריו היינו בתי ממזרת. ואם נניח שאין בממזר חיוב מזונות על האב, אם כן גם לפי ההודאה אין חיוב מזונות.

בית הדין מביא בתחילה את דברי השו"ע³⁹ מהם עולה כי:

הבא על הפנויה וילדה ממנו, אם הוא מודה שהולד ממנו – חייב לזונו.

ומסיק מכאן בית הדין, כי החיוב במזונות ילדים אינו תלוי בנשואין, וממילא חלותו אף על הממזר שהרי ממזר בנו הוא לכל דבר⁴⁰, ובשו"ע נפסק באופן כללי כי אב חייב במזונות בנו, משמע כל בן.

בית הדין בפסק דינו מנסה להתמודד עם דברי ר' ישראל איסרלין, אשר הבאנו לעיל, ואשר סובר כי חכמים לא תיקנו תקנתם לעניין חיוב במזונות ילדים לגבי ממזרים. הדרך שבית הדין מציע בתחילה על מנת 'לעקוף' את עמדת בעל "תרומת הדשן" הינה כי גם אם אין חיוב מצד תקנת חכמים, הרי שיש לחייבו מצד דיני הצדקה⁴¹ החלים אף לגבי ממזר, כפי שנפסק בשו"ע⁴²:

היו לפנינו עניים הרבה, ואין בכיס לפרנס או לכסות או לפדות את כולם, מקדים הכהן ללוי, והלוי לישראל, והישראל לחלל, והחלל לשתוקי,

38. פסקי דין רבניים חלק א פס"ד עמ' 145.

39. שו"ע אבע"ז, סימן עא סעיף ד.

40. יבמות כב, א במשנה.

41. כך נפסק הדין בהלכות צדקה בשו"ע (יו"ד רנא, ג) לעניין אב ובן שצריך להקדימו לכל אדם, ובסעיף ד: "כופין האב לזון בנו העני ואפילו הוא גדול כופין אותו משאר עשירי העיר".

42. שולחן ערוך יו"ד (הלכות צדקה) רנא, ט.

והשתוקי לאסופי, והאסופי לממזר, והממזר לנתין, והנתין לגר, והגר לעבד משוחרר. במה דברים אמורים, בזמן שהם שווים בחכמה, אבל אם היה ממזר תלמיד חכם, וכהן גדול עם הארץ – ממזר תלמיד חכם קודם.

אלא שכאן נתקל בית הדין ביישום ואכיפת החיוב, שכן שלא כמו חיוב מצד תקנת חכמים, חיוב מצד דיני הצדקה אינו בגדר חיוב הניתן לאכיפה, ובלשונו של בית הדין:

אולם יש הבדל בגדרי החיוב, אם החיוב הוא משום צדקה או משום תקנת מזונות, כי אם החיוב הוא משום תקנת מזונות, התקנה היא שאב חייב לתת לבנו למזונותיו, פירוש שהאב חייב חוב לבנו. אבל אם החיוב הוא משום צדקה, האמוד לצדקה חייב לתת, אבל זהו חיוב המוטל עליו, אבל אין הוא חייב למקבל, היינו שאין למקבל חוב אצלו. וגם אם המקבל הוא אדם שהחייב מחוייב לתת לו צדקה במיוחד, כגון אב לבן כמבואר, אין פירושו של דבר שהאב מחויב איזה חוב ממון לבן, אלא מוטל על האב חיוב כללי של צדקה, שהוא מחויב לתת, מבלי שיהיה איזה בעל חוב שהוא חייב חוב לו, ובחוב כללי זה ישנם סדרי קדימה, למי צריכים להקדים לתת, ועל מי מקדימין להטיל, ולפי סדר זה על האב להקדים את בנו לגבי אדם אחר, ומטילין על האב לתת לבנו יותר משאר החייבים לתת. אבל אין הוא חייב חוב לבנו.

ואם כן, אומר בית הדין – יש לפקפק אם בחיוב צדקה שייך עניין הודאת בעל דין, כי הרי אין החייב בצדקה בעל דינו של המקבל, שכן אין מחויב באופן ספציפי כלפיו, וכל שיש עליו הוא חיוב כללי של צדקה שהוא מחוייב בו. ואם כן אחר שבית הדין מוצא כי הפתרון לחיוב מזונות בנו הממזר בדרך של חיוב מצד הצדקה אינו אכיף, פונה בית הדין לדרך אחרת והיא שלילת עמדתו של בעל תרומת הדשן.

בית הדין מתייחס לכך שתשובת בעל תרומת הדשן אינה נזכרת לא בשו"ע ולא אצל הפוסקים האחרים ומכאן מסקנתו היא כי:

השמטת הפוסקים וסתירתן מלמדנו כי הפוסקים מפרשים את דברי תרומת הדשן לא כפסק להלכה, אלא כטענה נוספת אחרי שפסק מתוך יתר הטעמים לפטור ממזונות במקרה שהוא דן בו. וכן היא גם משמעות

לשונו, לשון שאלה מאן לימא לן, ואין כוונתו לפטור ממזונות ממזר מטעם זה גרידא שהוא ממזר.

בית הדין עושה שימוש בפוסקים שהבאנו לעיל כגון דברי הש"ך ובעל שו"ת 'שמש צדקה' ומסיק כי:

גדולים אלו לא תפסו את דברי בעל תרומת הדשן כפסק לפטור מזונות ממזר⁴³.

43. בית הדין בפסק דינו מוסיף ומביא שתי קביעות חשובות ומהותיות אשר אומנם אינן קשורות במישרין לעניין מאמרנו זה ואולם אני סבור כי ראוי להביאן ולהכירן. האחת נוגעת לזכותו של האב הנטען להיפגש עם בתו (לכאורה בהיתר זה אנו מקבלים את עמדתו לפיה הוא אכן אבי הקטינה ומאשרים את ממזרותה). כאן אומר בית הדין את הדברים החשובים הבאים אשר יש בהם ללמד כי עניין "טובתו של קטין" טמוע בדין העברי מזה עידן ועידנים ולפיכך יש לתמוה מדוע מרבה הפסיקה הישראלית ללמוד עניין זה ממקורות זרים, כאשר מוצע וערוך לפניו ים הפסיקה העברית בנדון, ובלשון בית הדין – "ההלכות בדבר החזקת ילדים אינן הלכות בטובת ההורים, אלא הלכות בטובת הילדים, אין הבן או הבת חפץ לזכויות אב או אם. אין כאן זכויות לאב או לאם, רק חובות עליהם ישנן כאן, שמחויבים הם לגדל ולחנך את ילדיהם. ובבוא ביה"ד לקבוע בדבר מקומו של הילד, בדבר המגע בינו ובין הוריו, רק שיקול אחד נגד עיניו והוא, טובתו של הילד אצל מי תהיה ובאיזו אופן תהיה, אבל זכויות אב ואם, זכויות כאלו לא קיימות כלל. וכתב המבי"ט בתשובה בח"ב סימן סב: "...למדנו מכאן שתגדל הבת אצל אמה שתלמד לה אומנות נשים וצניעות דרך נשים... כי מה שאמרו הבת אצל אמה, לא בשביל קירוב ואהבת האם לבת יותר מן האב נגעו בה, אלא לתיקון הבת...". והרשד"ם, בתשובותיו בחלק אבע"ז שאלה קכ"ג, כתב: "...וכלל דמילתא כי כל זכות שאמרו ז"ל בדיבורם הבת אצל האם לעולם... ובזכותה דברו ולא בזכות האם... וכן בזכות הבן דברו...". ולפי זה בבואנו לדון בדבר פגישות התובע עם הילדה, אין לפנינו דיון בדבר זכויות התובע או זכויות הנתבעת, כי אין כאן סכסוך בתועלת אחד משני הצדדים, יש כאן רק דיון בטובת הילדה. ואם כן מה שייך הודאת בעל דין שנאמר הנתבעת הודתה בזכויות התובע, לשניהם אין כאן כלל זכויות...

זאת ועוד, מכיון שהשיקול הוא טובת הילדה, אין ביה"ד רואה שזה יהיה לטובתה אם יכריחו אותה, נגד רצונה, להיפגש עם התובע. אין אנו מתכוונים להגיד בזה, שכאילו רצונה של הילדה כאן הוא רצון טבעי חפשי, אין צורך להתאמץ כדי לראות כי רצון זה הוא פרי הסתת האם, שבמרירותה באה לידי התחסדות לדמות כי בדרך העוועים בה הלכו שניהם כאילו רק התובע הוא האשם. אולם אין הבדל בדבר, הילדה היא, לפי הרושם, מפותחת, ואם אינה רוצה להיפגש עם התובע, שום טובה לא תצמח לה מכפיה לפגישות!...

מכאן מסקנת בית הדין הינה כי חיוב אב במזונות בנו הממזר אף היא מכוח תקנת חכמים.

ה. נימוקיו של הרב עוזיאל לחיוב אב במזונות בנו הממזר

סברות מעניינות לחיוב אב במזונות בנו הממזר אנו מוצאים בדברי הרב ב"צ עוזיאל אשר סבר כי יש חובה לשלם מזונותיו של הממזר על ידי אביו, מתוך שיחוסו של הממזר לכל דבר הולך אחר אביו וכן כיוון שאין זה ראוי שיוסיף אביו "פשע על פשע" ואף יתאכזר אליו ולא יזנו, ובלשונו⁴⁴:

אבל לקושטא דמילתא נלע"ד (=לאמיתות הדבר, נראה לעניות דעתי – צ.ו.) שאין שום ספק בדבר שהאב חייב במזונות בניו הממזרים ואדרבא מדלא הוזכר בפרוש להוציא את הממזר מכלל חובת האב במזונותיו, מזה עצמו נלמד שהדבר פשוט מאד עד שלא היה צריך לאומרו, והכי מסתבר שאין אומרים לאדם רשע הוסף רשע (הרמב"ם הל' נשיאות כפים פרק טו הל' ו'). ומכל שכן שאין להטיל מזונות בן זה על הציבור כולו בזמן שיש לו אב ויהיה אביו חוטא נשכר. והדבר מוכרע מעצמו שאם זיכתה התורה לו ירושה והוציאה חלק נחלתו מהאחים הכשרים (חו"מ סי' רע"ו סעיף א') אעפ"י שאין זה אלא לאחר מיתת אביו, כל שכן הוא שחייבה התורה את

העניין השני אליו מתייחס בית הדין בפסק דינו אף הוא עניין אשר מגיע חדשות לבקרים לפתחו של בית המשפט והיא טענת האב כי אם אין הוא נפגש עם בתו אין מקום לחייבו במזונותיה, גם טענה זו נשללת ע"י בית הדין, ובלשונו:

"וכאן אנו באים לנקודה האחרונה, אם את דרישת התובע לפגישות יש לקשר בחיוב המזונות, ולומר מכיון שאין הילדה רוצה להכיר בו ולהיפגש אתו הוא פטור ממזונותיה. שאלה זו אינה צריכה לפנים, ופשוט הדבר, כי גם במקרה שבית דין מצווה על פגישות בין בת ואביה, והבת אינה שומעת בקול האב ובקול ביה"ד, גם אז אין זו עילה לפטור את האב ממזונותיה. כי לו היה כאן עניין זכויות וחובות נגדיות משני צדדים, היה מקום לטעון: מכיון שצד אחד אינו ממלא חובו כלפי הצד השני הזכאי – הצד השני פטור ממילוי חובו כלפי הצד הראשון. אולם הרי אין הדבר כן, אלא חובות ורק חובות מצד אחד ישנן כאן, האב חייב במזונות ילדו, וחייב להחזיקו ולהיות אתו במגע לזכותו וטובתו של הילד. ואם מאיזה סיבה שהיא מנוע האב מלקיים חוב אחד המוטל עליו, חוב המגע עם ילדו, האם אי מילוי חוב זה פוטרו מהחוב השם המוטל עליו, חוב המזונות".

44. משפטי עוזיאל, חלק ב, סי' ס.

האב בחייו לתת לו מזונותיו כדי שלא יהיה בגדר האנשים השפלים והרשעים וכמו שכן מצאנו בירושלמי שרבי יוחנן קרא את עוקבא ואמר לו עוקבא רישעא זון בניך (ירושלמי כתובות פ"ד ה"ח)...⁴⁵.

ואם כן מתוך דברי הרב עוזיאל ומתוך פסק דינו של בית הדין הרבני שהובא לעיל, על כל מובאות הפוסקים שבו, נראה כי חיוב האב במזונות בנו הממזר הינו מצד עיקר הדין ו/או לחלופין מצד תקנת חכמים.

1. מזונות ילד ממזר בפסיקת בית המשפט האזרחי

נראה כי בגישה המובאת ע"י הרב עוזיאל נקטו אף בתי המשפט בערכאות האזרחיות⁴⁶. על פי החוק הישראלי האב היהודי נושא במזונות ילדו מכוח הדין העברי בהתאם להוראת סע' 3 (א) לחוק לתיקון דיני משפחה (מזונות) התשי"ט – 1959 (להלן – החוק) הקובע –

אדם חייב במזונות הילדים הקטינים שלו והילדים של בן זוגו לפי הוראת הדין האישי החל עליו, והוראות חוק זה לא יחולו על מזונות אלה.

סע' 1 לחוק מגדיר "ילד" לעניין סע' 3: "בין שנולד מנישואים ובין שלא מנישואין".

הפסיקה הישראלית חייבה אבות לשאת במזונות ילדיהם גם אם עסקינן בילדים אשר הוכרזו כממזרים, באופן פשוט וחד משמעי.

כך מצאנו, כדוגמה, דברי כב' הש' גל גוטזגן בעניין פלוני:⁴⁷

45. ובדומה ראה פסיקת בית הדין הרבני האיזורי בחיפה בתיק 9308-22-3 – א.ת. נ' א.ג. תק"רב 2008(1), 135.

46. ראוי להעיר כי לא בנקל יבחן בית המשפט את עניין מזונותיו של קטין שדבק בו חשש ממזרות. בפסק דין ניתן על ידי ביום 16.7.12 קבעתי כי לא זו בלבד שלא ראוי לבחון עניין אבהותו של קטין לצורך מתן סעד הצהרתי באשר לאבהותו באם קיים חשש כי הדבר יטיל בו כתם ממזרות, אלא שאף אין לשמוע תביעת האם לקבלת מזונות מאותו אב נטען ואין לבחון אבהותו אגב גררא לשאלת המזונות (ראה תמ"ש 32690/09, פלונית ואח' נ' פלוני ואח').

47. תמ"ש (תל-אביב-יפו) 87471/00 – פלוני ואח' נ' פלוני ואח' תק"מ 2004(1), 49.

זכות הממזר למזונות מאביו אינה שונה מזכותו של ילד כשר, ופרט לעובדה שהוא אסור לבוא כאמור בקהל ה', הממזר הוא בנו של אביו לכל דבר.⁴⁸

אמור מעתה, בימינו אנו הן הערכאות הרבניות והן הערכאות האזרחיות מחייבות את האב היהודי לשאת במזונות ילדו הממזר.

48. ובדומה ראה דברי כב' הש' אספרנצה אלון בתמ"ש (קריות) 13460/06 – פלוני נ' אלמונית ואח'. תק"מ 2008(2), 353 ודברי כב' הש' חיים כהן בע"א 287/78 לרר נ' קורבר ואח' פד"י ל"ד (1) 294.